

Witold Chmielewski¹ <https://orcid.org/0000-0001-5816-5586>

Akademia Ignatianum

LUBELSKO-WARSZAWSKI OKRES W ROZWOJU NAUKOWYM HALINY TABORSKIEJ I JEJ ZAINTERESOWANIA ESTETYKĄ ANGIELSKĄ

The Lublin-Warsaw Period in Halina Taborska's Scientific Development
and Her Interest in English Aesthetics

S u m m a r y: Halina Taborska, the former rector of the Polish University Abroad in London, studied Polish philology and philosophy. Her scientific interests focused on English aesthetics. She wrote her doctoral thesis on this subject under the supervision of Professor Władysław Tatarkiewicz. She published articles, reports, and reviews on the works of English aesthetics and other Western scholars in such magazines as the “British Journal of Aesthetics” (an organ of the British Society of Aesthetics), “Aesthetics”, “Studia Estetyczne”, and “Przegląd Humanistyczny”. In English periodicals she published papers related to the scientific achievements of Władysław Tatarkiewicz, Roman Ingarden, and other representatives of Polish science. The development of research on English and Western aesthetics in general brought this important philosophical current closer to the Polish scientific community on the other side of the Iron Curtain in a period when it was difficult for ideological reasons. Later, her scientific interests came closer to the pedagogy of culture.

K e y w o r d s: art historian, philosopher, aesthetician, English aesthetics achievements

---

¹ Dr hab. Witold Chmielewski jest profesorem nadzwyczajnym historii wychowania w Instytucie Pedagogiki Wydziału Pedagogicznego Wyższej Szkoły Ignatianum w Krakowie. Jego zainteresowania naukowo-badawcze skupiają się wokół takich zagadnień jak oświata w pierwszych latach PRL, walka ze szkolnictwem katolickim w Polsce po II wojnie światowej oraz polskie szkoły emigracyjne w latach 1939–1954. Zajmuje się również kształceniem nauczycieli. Rezultatem jego działalności jest dziewięć książek oraz ponad 130 artykułów i recenzji.

Szkoła, studia na Uniwersytecie Warszawskim i okres lubelski

Halina Taborska, z domu Junghertz (w latach 2011–2017 rektor Polskiego Uniwersytetu Na Obczyźnie w Londynie) to znakomita historyk sztuki i filozof estetyk, profesor uniwersytetów w Oksfordzie, Cambridge, Uniwersytetu Londyńskiego, profesor wizytująca ponad 20 uniwersytetów w USA i wykładowca na kilku uniwersytetach w Europie kontynentalnej. Jej dorobek naukowy oraz dydaktyczny, a także zasługi dla umacniania tożsamości narodowej Polaków w Wielkiej Brytanii zasługują na szczególną uwagę. Celem artykułu jest ukazanie rozwoju naukowego Haliny Taborskiej w okresie pobytu w Lublinie i Warszawie oraz podkreślenie jej zainteresowania estetyką angielską i przybliżenia dorobku twórców tego kierunku filozoficznego polskiemu środowisku naukowemu do połowy lat 60. XX wieku.

Urodziła się 30 lipca 1933 roku w Puławach. Jej matka Natalia (z domu Miąnowska) była nauczycielką w miejscowej szkole podstawowej, a ojciec Marian Junghertz pracownikiem Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego (urodził się w Paryżu, jego rodzina pochodziła z Alzacji). Od wybuchu wojny przebywał poza krajem. Z tego względu od 1939 roku rodzina pozostawała na wyłącznym utrzymaniu matki. W związku z nie najlepszym stanem zdrowia, spowodowanym zachorowaniem na gruźlicę, matka na początku lat 50. przeszła na emeryturę. H. Junghertz opiekowała się nią, a sytuacja materialna rodziny była trudna.

W latach 1940–1945 Halina uczęszczała do Szkoły Podstawowej w Puławach. Wykształcenie średnie uzyskała w byłym Gimnazjum i Liceum im. Adama Czartoryskiego, otrzymując 29 maja 1951 roku świadectwo dojrzałości Szkoły Ogólnokształcącej stopnia Licealnego (12 ocen bardzo dobrych i 4 dobre). Podczas pobytu w szkole podstawowej oraz średniej, uzyskując bardzo dobre wyniki w nauce, pomagała uczniom słabszym, pracowała w kołach samopomocy koleżeńskej. W liceum była członkiem Koła Młodych Literatów oraz sekretarzem Koła Fizyko-Chemicznego².

W październiku 1951 roku podjęła studia w sekcji filologii polskiej Seminarium Historii Literatury Polskiej Wydziału Filologicznego UW. Wpłynęły one pozytywnie na rozwój intelektualny studentki. Niewątpliwie przyczynił się do tego fakt, że podczas zajęć miała bezpośredni kontakt z wybitnymi uczonymi polonistyki warszawskiej, do których należeli między innymi profesorowie: Witold Doroszewski, Jan Zygmunt Jakubowski, Janina Kulczycka-Saloni, Eugeniusz Sawrymowicz, Bronisław Wieczorkiewicz, a także Tadeusz Kotarbiński, Stanisław Jedlewski. W roku akademickim 1953/1954 H. Junghertz zwróciła się z prośbą do władz wydziału

---

² *Życiorys kandydata [na studia, przyp. W.Ch.]*. Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego (dalej: AUW), sygn. Junghertz Halina, 23836.

o tymczasowe zwolnienie z zajęć uniwersyteckich z powodu ciężkiej choroby matki. Prośbę uwzględniono. W semestrze letnim nie uczestniczyła w następujących wykładach: logika, materializm dialektyczny i historyczny, pedagogika, historia literatury polskiej³.

Studia polonistyczne ukończyła 22 czerwca 1955 roku, uzyskując stopień magistra filologii polskiej na podstawie pracy „*Głupi Jakub*” na tle twórczości dramatycznej Tadeusza Rittnera. Praca uzyskała ocenę bardzo dobrą. Recenzent stwierdził, że jej autorka wykazała znaczne wyrobienie metodologiczne i dużą docieklivość badawczą. Wiele faktów podanych w pracy, w tym dotyczących biografii pisarza, było rezultatem solidnej kwerendy bibliotecznej. Recenzent konkludował: „Praca świadczy o wielkiej sumienności i odpowiedzialności autorki. Trafnie zostały ukazane elementy realizmu Tadeusza Rittnera”⁴.

10 marca 1955 roku kierownik Oddziału Organizacji i Toku Studiów UW Eugeniusz Kielarski zażądał od dziekana Wydziału Filologicznego UW nadesłania w drodze poufnej szczegółowej opinii naukowej i społeczno-politycznej o H. Junghertz, już jako absolwentce polonistyki⁵. W odpowiedzi dziekan, polonista prof. Zdzisław Libera, po zasięgnięciu opinii kilku nauczycieli akademickich, a zwłaszcza opiekuna roku dr. Stanisława Frybesa, pisał: „Ob. Junghertz uzyskała w czasie studiów 16 ocen bardzo dobrych i 8 ocen dobrych. Jest zdolną, inteligentną i myślącą studentką, mającą zdecydowane zainteresowania literaturoznawcze”⁶. Zarówno studia polonistyczne, jak i praca magisterska poruszająca kwestie artystyczne dzieła literackiego zwiększyły zapewne wrażliwość estetyczną absolwentki Uniwersytetu Warszawskiego i zaowocowały rozwinięciem w niedalekiej przyszłości nowych zainteresowań naukowych, które będą jej towarzyszyć przez całe wyjątkowo twórcze i pracowite życie.

Z dniem 1 lipca 1955 roku została zatrudniona na podstawie nakazu pracy nr 136 w charakterze pracownika kontraktowego jako asystent w Katedrze Historii Literatury Polskiej na Wydziale Humanistycznym UMCS (uposażenie miesięczne

---

³ Pismo prodziekan Wydziału Filologicznego UW z 8 stycznia 1954 roku do Haliny Junghertz. AUW, sygn. Junghertz Halina, 23836.

⁴ Recenzja pracy magisterskiej. AUW, sygn. Junghertz Halina, 23836.

⁵ Pismo Eugeniusza Kielarskiego z 10 marca 1955 roku do dziekana Wydziału Filologicznego UW. AUW, sygn. Junghertz Halina, 23836.

⁶ Odpis pisma Zdzisława Libery z 3 maja 1955 roku do Kielarskiego. AUW, sygn. Junghertz Halina, 23836. Dr Stanisław Frybes, prowadzący wówczas ćwiczenia historycznoliterackie, późniejszy profesor, wieloletni pracownik naukowy Instytutu Literatury Polskiej UW, współtwórca Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum” oraz jeden z dyrektorów Ośrodka Kultury Polskiej na Sorbonie w Paryżu i wykładowca tego Uniwersytetu, wyraził 18 marca 1955 roku następującą opinię o H. Junghertz: „Jest to studentka bardzo inteligentna mająca zdecydowane zainteresowania historycznoliterackie, sporo czytająca. Miała zawsze wiele wątpliwości i problemów natury metodologicznej, ale sądzę, że był to przede wszystkim przejaw samodzielnego myślenia”. Wcześniej tenże nauczyciel akademicki pisał: „Ob. Junghertz jest bardzo pilną studentką, zdolną, pracowitą i obowiązkową. Wyniki studiów bardzo dobre” por. tamże, notatki S. Frybesa.

920 zł)⁷. Prowadziła ćwiczenia z zakresu historii literatury (rok III) i teorii literatury – poetyki (rok II). Pełniła funkcję opiekuna grupy pierwszej na I roku polonistyki. Była członkiem Komisji Senackiej dla Spraw Młodzieży, opiekowała się Kołem Naukowym Polonistów. Brała udział w rekrutacji młodzieży na studia (Stalowa Wola). We wniosku dziekana o przyznanie nagrody dla pomocniczych pracowników nauki za dobre wyniki w pracy dydaktycznej napisano: „Ob. Junghertz jest osobą bardzo zdolną naukowo i zamiłowaną dydaktycznie. Wyniki pracy ze studentami, których lubi, są pozytywne”⁸.

Koncepcja dalszego, zmienionego profilu rozwoju naukowego i zamiar podjęcia studiów filozoficznych na Uniwersytecie Warszawskim spowodowały, że 1 października 1957 roku na własną prośbę zakończyła pracę w Katedrze Historii Literatury Polskiej UMCS⁹.

Studia filozoficzne drugiego stopnia w Katedrze Estetyki na Wydziale Filozoficznym UW rozpoczęła systemem eksternistycznym 1 października 1957 roku. W ich trakcie wykazywała się dużą aktywnością naukową. Pomagała w wydawaniu miesięcznika „Encyklopedia Współczesna”. Periodyk ukazywał się w latach 1957–1959 (12 zeszytów rocznie) i zawierał informacje o różnych kwestiach dotyczących otaczającej rzeczywistości. W Komitecie Redakcyjnym czasopisma zasiadali: Juliusz W. Gomulicki, Józef Hurwic (redaktor naczelny), Leon Marszałek, Zdzisław Rabe, Kazimierz Zarankiewicz. Ostatni, 36. numer czasopisma ukazał się w lutym 1960 roku¹⁰.

Sprecyzowanie zainteresowań naukowych i doktorat

W 1958 roku przygotowała do druku wybór szkiców estetycznych współzałożyciela Uniwersytetu w Poznaniu Michała Sobeskiego (1877–1939), zatytułowany *Mysł a marmur i inne szkice estetyczne*. Publikację tę opatrzyła obszernym wstępem oraz zestawieniem bibliografii prac autora¹¹. Ukazała jego sylwetkę jako naukowca. Podkreśliła, że już w czasie studiów w Krakowie i za granicą zamieszczał swoje artykuły w czasopismach literackich oraz artystycznych, takich jak: „Atenum”, „Biblioteka Warszawska”, „Krytyka”, „Przegląd Filozoficzny”. Wykazała, że współpracował z dziennikarzami poznańskimi i warszawskimi. Znając łacinę, grekę, a także pięć

⁷ Pismo Bohdana Dobrońskiego z 4 lipca 1955 roku do Junghertz. Archiwum Hektor Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie (dalej: UMCS), sygn. K 2021.

⁸ Załącznik do wniosku o przyznanie nagrody dla pomocniczych pracowników nauki z 21 kwietnia 1956 roku. UMCS, sygn. K2021.

⁹ Podanie H. Junghertz z 11 września 1957 roku do rektora UMCS. UMCS, sygn. K2021.

¹⁰ „Encyklopedia Współczesna”, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1957, 1958, 1959.

¹¹ Halina Junghertz, „Od autora wyboru”. W: Michał Sobeski, *Mysł a marmur i inne szkice estetyczne* (Warszawa Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959), 5–24.

języków zachodnioeuropejskich, odwiedzał wiele państw i zapoznawał się z ich dorobkiem na polu filozofii i kultury. Podróże te owocowały artykułami na temat ludzi kultury, wnoszących nowe treści do kultury europejskiej. Pisał też rozprawy o historiozofii Augusta Cieszkowskiego, metafizyce Karola Libelta i Zygmunta Krasińskiego. H. Junghertz oceniła, że najważniejsze osiągnięcia M. Sobeskiego przypadają na lata 1900–1920. Wtedy też uformowały się jego poglądy estetyczne. W latach 20. ubiegłego wieku zainteresowania M. Sobeskiego koncentrowały się na konkretnych zjawiskach artystycznych. Przyniosły one też wiele artykułów, recenzji i sprawozdań. W okresie drugiej dekady dwudziestolecia międzywojennego ukazało się już niewiele publikacji autorstwa tego filozofa. Pojawiły się natomiast zainteresowania historią malarstwa Chin i sztuką Indian Ameryki Południowej. Wojna, podczas której w pierwszych miesiącach zakończył życie, przeszkodziła w opublikowaniu dużego opracowania na temat sztuki Afryki, Australii, Oceanii, Ameryki, Indii, Chin i Japonii¹². W większości jego dorobku naukowego widoczne było zainteresowanie estetyką. Podjęcie trudu wydania niektórych opracowań M. Sobeskiego z zakresu estetyki dowodzi, że już w okresie studiów filozoficznych następowało ukierunkowanie zainteresowań naukowych H. Junghertz na kwestie estetyki. Temu kierunkowi badań naukowych i działalności dydaktycznej pozostała wierna przez całe życie.

Od kwietnia do września 1959 roku przebywała w Wielkiej Brytanii. W tym też roku wyszła za mąż za zamieszkałego w tym kraju Bolesława Taborskiego. W styczniu 1960 roku ponownie wyjechała do Wielkiej Brytanii i rozpoczęła trwające rok studia z zakresu języka angielskiego na Wydziale Języków Nowożytnych Politechniki Londyńskiej, uzyskując oprócz dyplomu tej uczelni także Certificate of Proficiency in English Uniwersytetu w Cambridge w dziedzinie języka i literatury angielskiej.

Równocześnie podjęła trud przygotowania pracy doktorskiej pt. *Główne tendencje estetyki angielskiej XX wieku*¹³. Zaprezentowany na Radzie Wydziału Filozoficznego UW obszerny plan pracy informował we wstępie, że materiał dotyczący tendencji rozwojowych angielskiej estetyki w latach 1900–1960 był rozproszony i znajdował się w rozprawach dotyczących filozofii, historii sztuki, wypowiedziach artystów, pracach z psychologii, semantyki, teorii literatury, uwagach o sztukach plastycznych. Wszystkie ówczesne kierunki estetyki angielskiej ulegały nieustannej modyfikacji, były „żywe”. Brak było natomiast, zdaniem H. Junghertz, opisu i klasyfikacji oraz wzajemnych relacji poszczególnych nurtów, a także ich powiązania z myślą estetyczną w innych krajach. Z tego też względu w planie dysertacji z 17 marca 1961 roku został zawarty jej następujący cel:

Zadaniem pracy jest przede wszystkim klasyfikacja i opis głównych kierunków w estetyce angielskiej ostatnich 60-ciu lat. Ma być ona powiązana z próbą pokazania: 1. Jak rozwój nowoczesnej

¹² Tamże.

¹³ *Życiorys*. AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.

sztuki wpływał na owe tendencje i kierunki (przykładowo wymienić można wielki wpływ dzieł Cezanne'a na teorię angielskiego formalizmu, a przede wszystkim na poglądy C. Bella); 2. do jakiego stopnia nauki szczegółowe, z którymi wiązała się w tym okresie estetyka, wpływały na zmiany w zakresie kierunku i metodologii badań estetycznych; 3. w jakim stopniu zmiany w życiu społecznym i politycznym Wielkiej Brytanii wpłynęły na modyfikację ideału piękna, na poglądy dotyczące wartości sztuki oraz jej roli w społeczeństwie i procesach wychowania, na gust odbiorców i krytyków¹⁴.

W dniu 18 kwietnia 1961 roku Rada Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego pod przewodnictwem dziekana prof. dr. Romana Suszki otworzyła przewodnik doktorski mgr H. Taborskiej¹⁵. W ciągu roku praca była gotowa do przedstawienia recenzentom. Zmodyfikowany przez promotora prof. Władysława Tatarkiewicza jej tytuł brzmiał: *Angielska estetyka semantyczna 1920–39*. Na recenzentów prof. W. Tatarkiewicz zaproponował doc. dr. Jerzego Pelca z UW i prof. dr. Henryka Elzenberga, emerytowanego profesora Uniwersytetu w Toruniu. Na posiedzeniu Rady Wydziału Filozoficznego UW zatwierdzono na recenzentów pracy doktorskiej prof. H. Elzenberga i doc. dr. Stefana Morawskiego z UW¹⁶. Publiczna dyskusja nad rozprawą dokorską H. Junghertz-Taborskiej, noszącą ostateczny tytuł *I.A. Richards i angielska estetyka semantyczna w latach 1920–1939*, odbyła się 4 grudnia 1962 roku na Wydziale Filozoficznym UW (ul. Krakowskie Przemieście nr 3) w sali im. Stefana Czarnowskiego. Rada Wydziału ustaliła estetykę jako przedmiot główny egzaminu doktorskiego oraz główne zasady kierunków filozofii jako przedmiot poboczny. Powołano do tego przedmiotu doc. dr. Leszka Kołakowskiego. Rozprawę przyjęto w głosowaniu. Spośród obecnych 18 osób na posiedzeniu, 17 głosowało za przyjęciem pracy doktorskiej, przeciw – nikt. Jedna osoba wstrzymała się od głosu¹⁷.

Praca ukazywała powstanie i rozwój angielskiej estetyki semantycznej, której głównym twórcą i przedstawicielem był Ivor Armstrong Richards. Po zmodyfikowaniu tytułu pracy jej celem było przedstawienie wyczerpującej informacji naukowej na temat jednego z najwybitniejszych estetyków kultury anglosaskiej i zaprezentowanie jego poglądów oraz przeanalizowanie publikacji, które stanowiły podstawę do rozwoju wielu teorii estetycznych, poczynając od lat 20. ubiegłego wieku. Wprowadzone w dysertacji zmiany w porównaniu do założeń zaprezentowanych przez doktorantkę

¹⁴ *Główne tendencje estetyki angielskiej XX w. (Plan pracy)*, Londyn 17 marca 1961 roku. AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.

¹⁵ Pismo Romana Suszko z 18 października 1962 roku do rektora UW. AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.

¹⁶ Pismo Władysława Tatarkiewicza z 4 marca 1962 roku do Rady Wydziału Filozoficznego UW z naniesionymi, późniejszymi odnotacjami. AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.

¹⁷ *Sprawozdanie z przebiegu dyskusji nad rozprawą dokorską ob. mgr Haliny Junghertz-Taborskiej, odbytej dnia 4 XII 1962 r. o godz. 17-tej na Wydziale Filozoficznym UW*. AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36; *Lista obecności na posiedzeniu Rady Wydziału w dniu 4 grudnia 1962 r.* AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36. W posiedzeniu Rady brali udział między innymi: doc. Zygmunt Bauman, prof. doc. Leszek Kołakowski, prof. Janina Kotarbińska, prof. Jan Legowicz, prof. Maria Ossowska, prof. Stanisław Ossowski, doc. Klemens Szaniawski, prof. Władysław Tatarkiewicz.

w planie z 17 marca 1961 roku były znaczne. H. Taborska stwierdziła, że sformułowany przez I.A. Richardsa kierunek estetyki oparty był głównie na behawioryzmie, psychologii, antropologii, logice symbolicznej i wreszcie samej semantyce. Autorka podkreślała, że estetyka semantyczna powstawała w atmosferze ostrej polemiki z obowiązującymi dotychczas w Anglii teoriami piękna i sztuki. Kwestie te ukazała na początku rozważań, w pierwszych dwóch rozdziałach dysertacji. Odnotowała zarys głównych koncepcji sporów estetycznych drugiej połowy XIX wieku i początków XX wieku, ukazała zwłaszcza poglądy Johna Ruskina, Williama Morrisa, Herberta Spencera, Granta Allena, Waltera Patera. Podkreśliła, że punktem wyjścia rozważań angielskich semantyków było przekonanie, że sztuka jest specyficznym rodzajem języka, różnym od języka i mogącym się mu przeciwstawić, oraz że stanowi ona, podobnie jak język, system znaków służących porozumiewaniu się i nawiązywaniu kontaktów. Zaznaczyła, iż pierwsze tezy estetyki semantycznej pojawiły się w Cambridge już w 1922 roku. Omówiła też główne dzieła angielskiego semantyzmu: *The Foundations of Aesthetics (Podstawy estetyki)* i *The Meaning of Meaning (Znaczenie znaczenia)*. Podkreśliła, że ich autorzy przeanalizowali oraz scharakteryzowali 16 definicji piękna. Wskazywała na ich propozycje podziału języka, na symboliczny język nauki i prosty, bardziej emocjonalny język literatury.

Rozdział trzeci rozprawy został poświęcony analizie teorii estetycznej I.A. Richardsa w sferze sformułowanych poglądów o charakterze ogólnym, wyrażonych w koncepcji doświadczenia estetycznego. Doktorantka po raz pierwszy w historii rozważań nad dorobkiem myśli I.A. Richardsa dokonała hierarchizacji zagadnień, a następnie ich rozpatrzenia. Stwierdziła, że proponowane przez niego

doświadczenie estetyczne jest wartościowe, ponieważ: 1. cechuje je różnorodność zaangażowanych impulsów; 2. prowadzi do najszerszej i najspójniejszej koordynacji działań oraz najmniejszego ograniczenia, konfliktu czy niedosytu; 3. jest nadzwyczaj szerokie – zawiera maximum nowości i złożoności, jakie może objąć ludzki umysł¹⁸.

Ważną kwestią przeżycia artystycznego jest sposób komunikowania się, a także interpretowania rzeczywistości przez ludzi o rozmaitych cechach psychicznych. W rozdziale czwartym H. Junghertz dokonała analizy koncepcji I.A. Richardsa na temat teorii różnych sztuk, ze szczególnym uwzględnieniem dzieła literackiego. Z kolei rozdział piąty zawiera rozważania na temat publikacji Williama Empsona, ucznia I.A. Richardsa z Uniwersytetu w Cambridge, zatytułowanej *Seven Types of Ambiguity (Siedem typów wieloznaczności)* i poświęconej problemom świadomej lub nieświadomej wieloznaczności słów w poezji. W dalszej części refleksji zawartych w ostatnim, szóstym rozdziale rozprawy autorka koncentruje uwagę na problemie semantycznej estetyki literatury propagowanej przez zwolenników i adwersarzy

¹⁸ Halina Junghertz-Taborska, *I.A. Richards i angielska estetyka semantyczna w latach 1920–1939 (Autoreferat)*. AUW, sygn. IFZ – dr 1 – 36.

I.A. Richardsa. Zapewne wykształceniem polonistycznym doktorantki można uzasadnić fakt, że szczególnie wiele miejsca poświęca utworom literackim, niezależnie od tego, jak rozległy obszar zajmuje estetyka semantyczna w analizowanym problemie głównym dysertacji¹⁹.

Z perspektywy około 60 lat od powstania tej pracy doktorskiej można stwierdzić, że stanowiła ona na gruncie polskim (ale także i brytyjskim) ważny, chociaż nieznan, przyczynek do powstającej w latach 70. XX wieku, a dziś rozkwitającej dyscypliny filozofii – kognitywistyki.

Przygotowana rozprawa została pozytywnie oceniona przez recenzentów, chociaż nie brak było w formułowanych opiniach drobnych uwag i dygresji, niemających jednak wpływu na końcowe, wysokie oceny. Szczególnie pozytywne zdanie na jej temat sformułował prof. H. Elzenberg. Stwierdził, że dysertacja jest bardzo dobra i widać, że napisana została przez kogoś, kto na stałe mieszka w Wielkiej Brytanii oraz wykazuje się doskonałą znajomością stosunków literackich i artystycznych w tym kraju. Profesor zaproponował, aby praca została opublikowana, a tym samym stała się dostępna dla szerszego kręgu odbiorców²⁰.

Doc. S. Morawski stwierdził, że niewiele jest w Polsce publikacji na podjęty przez doktorantkę temat. Zagadnienie to najwyraźniej nie cieszy się

szczególnym zainteresowaniem ani szacunkiem. Ukazało się jedynie kilka recenzji książek Richardsa. Z tym większym uznaniem należy odnieść się do pracy Haliny Junghertz. Ma ona charakter pionierski. Pisząc ją, autorka wykazała się erudycją w zakresie poglądów Richardsa. Wartość pracy podnosi dobrze przedstawione tło historyczne oraz gruntowna znajomość przedmiotu badań. Szczególnie cenną jest próba periodyzacji i ustalenia wzajemnych relacji ówczesnych prądów estetycznych oraz przekład terminologii Richardsa na język polski. Za największą zaletę pracy, związaną z jej gruntowną wartością informacyjną uważam – pisał S. Morawski – ukazanie skomplikowanego, wielowarstwowego systemu etycznego Richardsa, który uważany jest słusznie za estetyka-semantyka, ale był także i psychologią, a nawet psychofizjologią²¹.

Dorobek intelektualny w zakresie estetyki angielskiej

Równoległe z dobiegającymi końca pracami nad dysertacją H. Taborska rozpoczęła ogłaszanie na łamach takich czasopism jak „Estetyka”, „Studia Estetyczne” czy „Przegląd Humanistyczny” artykułów, sprawozdań naukowych i recenzji

¹⁹ Tamże. Zwięzła informacja na temat rozprawy doktorskiej Haliny Junghertz-Taborskiej. A UW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.

²⁰ Henryk Elzenberg, *Ocena pracy doktorskiej mgr Haliny Junghertz-Taborskiej pt. I.A. Richards i angielska estetyka semantyczna w latach 1920–39*. A UW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.

²¹ Stefan Morawski, *Recenzja pracy doktorskiej mgr Haliny Junghertz-Taborskiej pt. I.A. Richards i angielska estetyka semantyczna w latach 1920–1939*. A UW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.

upowszechniających nieznaną poza wąskim gronem uczonych dokonania estetyki anglosaskiej. Publikacji tych było 10. Ostatnia ukazała się w 1967 roku. Ich znaczenie w kraju, zważywszy na okres, w którym się pojawiły, było duże. Pozostawały one w wyraźnym kontraście z obowiązującymi zaleceniami ideologicznymi. Podstawowa publikacja z tego okresu, nazwana „szkicem informacyjnym”, to artykuł *Główne kierunki współczesnej estetyki angielskiej*²². Autorka przybliżyła w nim dorobek G. Allena, H. Spencera, W. Morrisa, W. Patera, jak również kilku innych filozofów z końca XIX i początków XX wieku, mający podstawowe znaczenie dla rozwoju angielskiej myśli filozoficznej. Przeanalizowała prace najwybitniejszych jej zdaniem filozofów zajmujących się pięknem i sztuką, reprezentujących kilka nurtów estetyki w pierwszych 60 latach XX wieku: psychologiczną, formalistyczną, croceańską, semantyczną i lingwistyczną. Nie rozważała dorobku filozofów znajdujących się poza tymi nurtami, w tym poglądów estetycznych angielskich marksistów. Odnotowała wzrost znaczenia dla rozwoju nauk estetycznych psychologii, teorii i historii sztuki, a zwłaszcza semantyki, oraz dążenie estetyki do uwolnienia się od kurateli filozofii. Podkreśliła, że badania estetyków w zakresie semantyki wykazały brak jednoznaczności w stosowanych terminach. Właśnie w tym kontekście w podsumowaniu artykułu stwierdziła, że

do osiągnięć estetyków angielskich należą m.in. postępy w zakresie wyjaśniania pojęć, skoordynowanie wysiłków badawczych i konstruktywny wpływ na krytykę. Inną cechą, widoczną w estetyce angielskiej od około 1925 r., jest tendencja do łączenia estetyki z krytyką sztuki, zwłaszcza z krytyką literatury. Całe systemy estetyczne formułowane są niejako przy okazji analizowania charakteru i funkcji krytyki literackiej²³.

Z perspektywy przeszło pół wieku należy uznać, że wiele stawianych przez H. Taborską tez, zwłaszcza określenie roli semantyki w rozwoju teorii estetycznej, było trafnych.

Badania na temat głównych kierunków rozwoju angielskiej estetyki kontynuowała w wydanym kilka lat później artykule pt. *Estetyka analityczna*. Prześledziła w nim różne poglądy na ten temat, często sprzeczne. Uznała, że centralnym punktem dla estetyki analitycznej jest jej stosunek do języka krytyki słownictwa i założeń krytyki.

Zadaniem estetyka jest więc nie tylko wyjaśnianie pojęć, jakimi posługuje się krytyka, ale też określenie funkcji i celów krytyki, opisanie rodzajów sądów wypowiedzianych przez krytyków, badanie użyteczności i zasadności kryteriów, jakimi posługują się oni w ocenie dzieł sztuki. Prawie jedna trzecia artykułów ogłoszonych przez estetyków analitycznych poświęcona jest zagadnieniom krytyki²⁴.

²² Halina Junghertz-Taborska, „Główne kierunki współczesnej estetyki angielskiej”. *Estetyka* 3 (1962): 271–291.

²³ Tamże, 390, 391.

²⁴ Halina Junghertz-Tabowska, „Estetyka analityczna w Anglii”. *Studia Estetyczne* IV (1967): 186.

W ramach rozważań nad estetyką angielską i filozofią lingwistyczną ukazała wspólnie z jezuitą Cyrilem Barrettem poglądy estetyczne mieszkającego w Anglii Austriaka, autora *Traktatu logiczno-filozoficznego*, Ludwiga Wittgensteina, uważanego przez wielu za współtwórcę neopozytywizmu. Zwróciła uwagę na podjęty przez niego problem sposobu używania języka i wprowadzenia pojęcia gry językowej do rozważań estetycznych, analizę słów „gra”, „piękny”, „naukowa” estetyka, „przyczyna”, „efekt”. H. Taborska zaznaczyła, że jej artykuł nie stanowi próby analizy dorobku wielkiego uczonego w tym obszarze zainteresowań, a jest tylko wstępną, fragmentaryczną informacją na temat poglądów estetycznych filozofa²⁵.

Drugą postacią ze świata angielskiej estetyki, indywidualnie przedstawioną przez badaczkę, był zmarły w 1964 roku Clive Bell, współtwórca angielskiej estetyki formalistycznej i autor pojęcia znaczącej formy (*significant form*)²⁶.

Ważną część dorobku naukowego z tamtego okresu aktywności naukowej H. Taborskiej stanowiły trzy sprawozdania z działalności powstałego pod koniec 1960 roku „The British Journal of Aesthetics” („Brytyjskie Czasopismo Estetyczne”), organu The British Society of Aesthetics (Brytyjskiego Towarzystwa Estetycznego), którego redaktorem naczelnym był Harold Osborne. Analiza zawartości czasopisma obejmowała lata 1960–1965. Autorka na bieżąco informowała w sprawozdaniach o aktualnym życiu naukowym zachodnich estetyków. Odnotowała, że w tym czasie na łamach czasopisma ukazało się około 90 rozpraw i artykułów znakomitych autorów, takich jak między innymi: R. Saw, H. Osborne, H. Waley, R.W. Hepburn, E. Newton, J.P. Hodin, W. Bossari²⁷, H. Morris Jonson, H. Eichner, H. Martiensenn, B. Jessup, J.M. Ellis, A. Ehrenzweig, R.B. Patanker²⁸, John Kemp, Aurel Kolonai, Jon Bayley, Rubi Meager, L.A. Ried, Harry Blocker, Kurt W. Forster, F. David Martin, L.R. Rogers²⁹. Ze względu na dużą liczbę i wielką różnorodność zamieszczanych w czasopiśmie artykułów bliższej analizie poddała tylko te o charakterze ogólnym, programowym, dotyczącym np. wartości sądów, historii sztuki i historii smaku (artystycznego, nie konsumpcyjnego) czy psychoanalizy, wyłączyła natomiast z rozważań prace szczegółowe, dotyczące konkretnych sztuk, np. baletu, rzeźby, malarstwa, architektury. Szczególną uwagę zwracała na pojawiające się w czasopiśmie choćby najmniejsze polonika. Odnotowała więc w pierwszym sprawozdaniu recenzje H. Osborne’a *Historii estetyki* W. Tatarkiewicza (1961, nr 4) i *Studiów z historii myśli estetycznej XVIII i XIX wieku* S. Morawskiego (1961, nr 4) oraz niewielki artykuł mieszkającego

²⁵ Cyril Barrett, Halina Junghertz-Taborska, „Wykłady Estetyczne L. Wittgensteina”. *Przegląd Humanistyczny* Rok IX 6 (51) (1965): 129–137.

²⁶ Halina Junghertz-Taborska, „Clive Bell”. *Studia Estetyczne* 3 (1966): 272–280.

²⁷ Taż, „The British Journal of Aesthetics, kwartalnik, wyd. British Society of Aesthetics, red. Harold Osborne, London, 1960–1961, nr 1–4”. *Estetyka* 3 (1962): 309–312.

²⁸ Taż, „The British Journal of Aesthetics, 1962–1963”. *Studia Estetyczne* 1 (1964): 301–307.

²⁹ Taż, „The British Journal of Aesthetics, 1964–1965”. *Studia Estetyczne* 3 (1966): 299.

w Wielkiej Brytanii malarza Andrzeja Kuhna, *Painter on Imagination* (1961, nr 4) na temat jego twórczości artystycznej³⁰, w drugim – artykuły Ksawerego Piwockiego, *Folk Artists and Their Inspirations* (*Artyści ludowi i ich inspiracje*; 1962, nr 2) oraz rozprawę W. Tatarkiewicza *Abstract Art and Philosophy* (*Sztuka abstrakcyjna i filozofia*; 1962, nr 3)³¹, w trzecim – artykuły R. Ingardena *Artistic and Aesthetic Values* (*Wartości artystyczne i estetyczne*; 1964, nr 3) oraz W. Tatarkiewicza *The Historian's Concern with the Future* (*Troska historyka o przyszłość*; 1964, nr 3), a także recenzje prac: R. Ingardena *Untersuchungen zur Ontologie der Kunst*, Jerzego Gałęckiego *Problematyka estetyki* i Marii Gołaszewskiej *Filozoficzne podstawy krytyki literackiej*³². W 1966 roku zamieściła na łamach „Przeglądu Humanistycznego” relację z przebiegu drugiej krajowej konferencji Brytyjskiego Towarzystwa Estetycznego. Podkreślała, że obrady uczonych estetyków koncentrowały się wokół czterech problemów: „1) estetyki jako działu filozofii; 2) teoretycznych problemów nauczania sztuki; 3) estetyki sztuki współczesnej oraz 4) funkcji społecznej sztuki”³³.

W dorobku H. Taborskiej analizowanego okresu jej działalności naukowej znalazła się też recenzja książki autorstwa E. Newtona, zatytułowanej *Znaczenie piękna*. Recenzentka wskazywała, że filozof próbuje odpowiedzieć w niej na kilka podstawowych pytań z zakresu estetyki. Stara się między innymi ustalić różnicę między pięknem natury a pięknem sztuki oraz określić sposoby badania tej różnicy, analizuje relacje pomiędzy dobrym smakiem, smakiem a ówczesną sztuką. H. Taborska zauważa, że recenzowana publikacja została dobrze przyjęta i cieszy się dużą poczytnością, o czym świadczyło ukazanie się drugiego wydania w dużym nakładzie³⁴.

W 1961 roku opublikowała obszerną recenzję książki estetyka angielskiego H. Osborne'a pt. *Estetyka i krytyka*³⁵. Pisała w niej, że chociaż recenzowana książka pod wieloma względami zasługiwała na krytyczną ocenę (propozycja definicji dzieła sztuki, nadmierny związek krytyki z estetyką), to jednak stanowiła wartościowy przewodnik po kierunkach rozwoju ówczesnej anglosaskiej estetyki i krytyki. Autorka recenzji podkreśliła, że cenną cechą publikacji była zamieszczona w niej bibliografia licząca około 400 pozycji dotyczących zagadnień estetyki. W zakończeniu recenzji stwierdziła, że „bogactwo materiału dokumentacyjnego oraz systematyczne i dokładne jego wyłożenie sprawia, że pracę Osborne'a uznać

---

³⁰ Taż, „The British Journal of Aesthetics, Kwartalnik, wyd. British Society of Aesthetics, red. Harold Osborne, London, 1960–1961, nr 1–4”. *Estetyka* 3 (1962): 312.

³¹ Taż, „The British Journal of Aesthetics, 1962–1963”. *Studia Estetyczne* 1 (1964): 307.

³² Taż, „The British Journal of Aesthetics, 1964–1965”. *Studia Estetyczne* 3 (1966): 293–303.

³³ Taż, „Sprawozdanie z konferencji Brytyjskiego Towarzystwa Estetycznego”. *Przegląd Humanistyczny* 10, nr 3 (54) (1966): 171–178.

³⁴ Taż, „Znaczenie piękna”. *Estetyka* 4 (1963): 292–295.

³⁵ Taż, „Estetyka i krytyka”. *Estetyka* 2 (1961): 261–266.

można za jedną z najbardziej rzetelnych i pożytecznych książek, jakie ukazały się w Anglii w ostatnich latach”³⁶.

Na szczególną uwagę zasługuje opublikowanie w angielskim czasopiśmie „The British Journal of Aesthetics” („Brytyjskie Czasopismo Estetyczne”) po dziś dzień przytaczanego przez naukowców w kraju artykułu pt. *Problematyka estetyki. Przedmiot i metoda*³⁷, będącego recenzją książki J. Gałęckiego. Autorka, prezentując w zachodnim czasopiśmie dokonania tego badacza, wykazała, że również polskie środowisko naukowe podejmuje ważne wówczas zagadnienia z tej dziedziny filozofii.

Podsumowanie

Reasumując, należy stwierdzić, że dorobek naukowy i dydaktyczny o charakterze akademickim H. Junghertz-Taborskiej w analizowanym okresie był znaczący jakościowo i stanowił dobrą podstawę do dalszego rozwoju naukowego. Współredagowanie czasopisma „Encyklopedia Współczesna”, praca nad wyborem szkiców M. Sobieskiego, a wreszcie przygotowanie rozprawy doktorskiej pod okiem W. Tarkiewicza, znakomitego uczonego, bardzo dobrze przygotowały H. Taborską do pracy w wymagającym anglosaskim świecie naukowym i akademickim. Nie bez znaczenia było również i to, że podczas studiowania filologii polskiej oraz filozofii zetknęła się z najwybitniejszymi historykami literatury, językoznawcami i filozofami, znawcami różnych nurtów filozoficznych bądź epok literackich. Z niektórymi spośród nich spotkała się ponownie na obczyźnie (np. Z. Baumanem, L. Kołakowskim, S. Frybesem, a także niektórymi spośród młodszych pracowników naukowych i kolegami ze studiów). W Lublinie nabyła doświadczenia w pracy dydaktycznej ze studentami, które później spożytkowała w czasie pracy na uczelniach brytyjskich i amerykańskich.

Rozwinięcie badań nad estetyką angielską i w ogóle zachodnią przybliżyło ten ważny nurt filozoficzny polskiemu środowisku naukowemu w okresie utrudnionego ze względów ideologicznych dostępu do osiągnięć nauki po drugiej stronie żelaznej kurtyny. W ówczesnych warunkach politycznych oraz przy działalności cenzury fakt ten należy uznać za wydarzenie odbiegające od codziennej rzeczywistości naukowej. H. Taborska realizowała też ambitne zadanie udostępniania światu zachodniemu, chociaż w niewielkim zakresie, osiągnięć wybitnych polskich uczonych. Jej działalność naukowa w okresie lubelsko-warszawskim była wstępem do wielkich osiągnięć w następnych latach. Będąc w przyszłości historykiem sztuki, filozofem, estetykiem, swoją działalnością dydaktyczną, organizacyjną, a przede

³⁶ Tamże, 266.

³⁷ Halina Taborska, „Problematyka Estetyki. *Przedmiot i metoda* Jerzego Gałęckiego”. *The British Journal of Aesthetics* 4 (1) (1964): 73–74.

wszystkim naukową zbliżała się do pedagogiki kultury. Temu kierunkowi badań była wierna do końca życia. Pozostawiła po sobie duży dorobek naukowy i uznanie w środowiskach uczelnianych, w których pracowała. Z przyczyn politycznych, doktrynalnych jej bogate osiągnięcia naukowe nie były praktycznie znane w PRL i zaraz po jego upadku. Sądzę, że w wolnej Polsce dorobek H. Taborskiej w pełni zasługuje na wszechstronne zbadanie i udostępnienie środowiskom naukowym, studentom oraz innym zainteresowanym osobom.

Prof. H. Taborska zmarła 11 stycznia 2021 roku. Została pochowana obok męża, powstańca warszawskiego, w Panteonie Żołnierzy Armii Krajowej na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie.

S t r e s z c z e n i e: Halina Taborska, była rektor Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Londynie, zdobyła wykształcenie polonistyczne i filozoficzne. Swoje zainteresowania naukowe w rozważanym okresie skoncentrowała na estetyce angielskiej. Z zakresu tej problematyki napisała pracę doktorską pod kierunkiem prof. Władysława Tatarkiewicza. Publikowała artykuły, sprawozdania i recenzje związane z estetyką angielską oraz pracami zachodnich uczonych na łamach takich czasopism jak: „British Journal of Aesthetics” (organ The British Society of Aesthetics), „Estetyka”, „Studia Estetyczne” i „Przegląd Humanistyczny”. W czasopiśmie angielskim zamieszczała publikacje związane z dorobkiem naukowym Władysława Tatarkiewicza, Romana Ingardena i innych przedstawicieli nauki polskiej. Rozwinięcie badań nad estetyką angielską i w ogóle zachodnią przybliżyło ten ważny nurt filozoficzny polskiemu środowisku naukowemu w okresie, kiedy dostęp do osiągnięć nauki po drugiej stronie żelaznej kurtyny był utrudniony ze względów ideologicznych. Następnie swoimi zainteresowaniami naukowymi zbliżyła się do pedagogiki kultury.

S ł o w a   k l u c z o w e: historia sztuki, filozof, estetyk, dorobek angielskiej estetyki

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Elzenberg Henryk. *Ocena pracy doktorskiej mgr Haliny Junghertz-Taborskiej pt. I.A. Richards i angielska estetyka semantyczna w latach 1920–39*. AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.
- Główne tendencje estetyki angielskiej XX w. (Plan pracy)*, Londyn 17 marca 1961 r. AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.
- Junghertz-Taborska, Halina. *I. A Richards i angielska estetyka semantyczna w latach 1920–1939 (Autoreferat)*. AUW, sygn. IFZ – dr 1 – 36.
- Lista obecności na posiedzeniu Rady Wydziału w dniu 4 grudnia 1962 r.* AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.
- Morawski, Stefan. *Recenzja pracy doktorskiej mgr Haliny Junghertz-Taborskiej pt. I.A. Richards i angielska estetyka semantyczna w latach 1920–1939*. AUW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.
- Odpis pisma Zdzisława Libery z 3 maja 1955 r. do Kielarskiego. AUW, sygn. Junghertz Halina, 23836.
- Pismo Bohdana Dobrońskiego z 4 lipca 1955 r. do Junghertz. UMCS, sygn. K 2021.
- Pismo Eugeniusza Kielarskiego z 10 marca 1955 r. do dziekana Wydziału Filologicznego UW. AUW, sygn. Junghertz Halina, 23836.
- Pismo prodziekan Wydziału Filologicznego UW z 8 stycznia 1954 r. do Haliny Junghertz.

- Pismo Romana Suszko z 18 października 1962 r. do rektora UW. A UW, sygn. IFZ – dr 1. – 36. A UW, sygn. Junghertz Halina, 23836.
- Pismo Władysława Tatarkiewicza z 4 marca 1962 r. do Rady Wydziału Filozoficznego UW z nanie-sionymi, późniejszymi odnotacjami. A UW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.
- Podanie Haliny Junghertz z 11 września 1957 r. do rektora UMCS. UMCS, sygn. K2021.
- Recenzja pracy magisterskiej. A UW, sygn. Junghertz Halina, 23836.
- Sprawozdanie z przebiegu dyskusji nad rozprawą doktorską ob. mgr Haliny Junghertz-Taborskiej, odbytej dnia 4 XII 1962 r. o godz. 17-tej na Wydziale Filozoficznym UW.* A UW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.
- Załącznik do wniosku o przyznanie nagrody dla pomocniczych pracowników nauki z 21 kwietnia 1956 roku. UMCS, sygn. K2021.
- Zwięzła informacja na temat rozprawy doktorskiej Haliny Junghertz-Taborskiej. A UW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.
- Życiorys.* A UW, sygn. IFZ – dr 1. – 36.
- Życiorys kandydata [na studia, przyp. W.Ch.].* A UW, sygn. Junghertz Halina, 23836.

Opracowania

- Barrett, Cyril, Junghertz-Taborska, Halina. „Wykłady Estetyczne L. Wittgensteina”. *Przegląd Humanistyczny*, Rok IX 6 (51) (1965): 129–137.
- „Encyklopedia Współczesna”, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1957, 1958, 1959.
- Junghertz, Halina. „Od autora wyboru”. W: Michał Sobecki, *Mysł a marmur i inne szkice estetyczne*, 5–24. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959.
- Junghertz-Taborska, Helena. „Clive Bell”, *Studia Estetyczne* 3 (1966): 272–278.
- Junghertz-Taborska, Halina. „Estetyka analityczna w Anglii”. *Studia Estetyczne* 4 (1967): 177–188.
- Junghertz-Taborska, Halina. „Estetyka i krytyka”. *Estetyka* 2 (1961): 261–266.
- Junghertz-Taborska, Halina. „Główne kierunki współczesnej estetyki angielskiej”. *Estetyka* 3 (1962): 271–291.
- Junghertz-Taborska, Halina. „Sprawozdanie z konferencji Brytyjskiego Towarzystwa Estetycznego”. *Przegląd Humanistyczny* t. 10, nr 3 (54) (1966): 171–178.
- Junghertz-Taborska, Halina. „The British Journal of Aesthetics, 1962–1963”. *Studia Estetyczne* 1 (1964): 301–307.
- Junghertz-Taborska, Halina. „The British Journal of Aesthetics, 1964–1965”. *Studia Estetyczne* 3 (1966): 293–303.
- Junghertz-Taborska, Halina. „The British Journal of Aesthetics, kwartalnik, wyd. British Society of Aesthetics, red. Harold Osborne, London, 1960–1961, nr 1–4”. *Estetyka* 3 (1962): 309–312.
- Junghertz-Taborska, Halina. „Znaczenie piękna”, *Estetyka* 4 (1963): 290–295.
- Taborska, Halina. „Problematyka Estetyki. *Przedmiot i metoda* Jerzego Gałęckiego”. *The British Journal of Aesthetics* 4 (1) (1964): 73–74.